

שמעתא עמיקתא

גליון תקכ"ב | פרשת במדבר בחו"ל בחוקותי | תשפ"ב | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תוכב"א

שמעתא אליבא דהלכתא

משיעורי הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א
מר"ץ וראש כולל הוראה רמות ב'

האם מותר לקטנים לקרא ספרי קומיקס בשבת

א. קריאת שטרי הדיוטות. ב. ספרי חכמה. ג. אגרות שלום – דברים שיש בהם צורך הגוף. ד. קריאת שטרי הדיוטות בהרהור. ה. כתב תחת תמונה. ו. כתב שלא כתוב עניני משא ומתן. ז. ספרי מלחמות / בלשון קודש. ח. במקום עונג. ט. כשאין חשש שמא ימחק. י. ספר כרוך.

א. קריאת שטרי הדיוטות

מבואר **בשבת** (קטו): דאסור לקרוא בשטרי הדיוטות. וכתב **הרא"ש** (פכ"ג סי' א') דשטרי הדיוטות היינו שטרי מקח וממכר ושטרי חובות ומשכונות. ורש"י (שבת קמט.) פירש שטרי הדיוטות של מקח וממכר. ועיי"ש (קטו: ד"ה שטה) שכתב כגון של חשבונות או אגרות השלוחות למצוא חפץ, ע"כ. וכן הביא **הב"ח** (סי' שו' אות ה') דשטרי הדיוטות הם שטרי חובות וחשבונות. ומי"מ ע"י הלך שמבואר דאף לרש"י, הרא"ש והרמב"ם לאו דוקא דברי מקח וממכר אסרו. וע"י עוד **בתוס'** **בבב"א** (לו' ד"ה משום) שכת' דמקח וממכר אסור מן המקרא "ממצוא חפצך" אי נמי דאפ"י לדי' כתיבת שטרי מכירה.

וע"י **ברא"ש** (שם) בשם ר"י דאסור משום **ממצוא חפצך ודבר דבר**. ו**הרמב"ם** (שבת פכ"ג ה"ט) פירש **שלא יהא כדרך חול ויבא למחוק**. וכ"כ **הסמ"ג** (לאוין סה) ו**הסמ"ק** (סי' רפב). ו**הב"ח** (שם) כתב דאסורין משום ממצוא חפצך.

ב. ספרי חכמה – לימודי הול לצורך מבחן

ו**כתב הרמב"ם** (פ"ה פ"ק שואל מ"ב) משום גזרה הנ"ל אסור ללמוד בשבת וביו"ט וזאת בספר הנואות ופירושהון אפי' היה אותו ספר בחכמה מן החכמות. והביאו **הרב המגיד** (פכ"ג ה"ט). וע"י **בב"י** שהביא **מהר"ן** (מג: דיבור ראשון) בשם **הרו"ה** (מלחמות מג. ברי"ף ד"ה מה) דמשמע דס"ל כהרמב"ם. אבל **מהרשב"א** נראה שמתיר בזה, שכת' בתשובה (ח"א סי' תשעב וח"ד סי' קב) שמותר להביט באצטרול"ב בשבת שאינו אלא כא' מספרי החכמה. וכ"כ **האגור** (סי' תקח) **שהרשב"א** (ח"א סי' רפח) ו**הרמב"ן** (קנא) התירו בזה. וכת' **הגר"ז** (אות לא) דס"ל להמקילין שדבר חכמה אינו מתחלף בשטרי הדיוטות ואין לגזור על זה בשביל זה, ע"כ.

השו"ע (שו' סעי' יז) הביא בדעה ראשונה בסתם להחמיר ושוב כתב דיש מי שמתיר. ו**הלבוש** (אות יז) כתב שהמנהג להקל. ו**הא"ר** (אות מה) כתב דמ"מ יריש יחמיר. וכ"כ **במ"ב** (סי' קס"ה). ודעת **הערוה"ש** (אות יא) דאין כאן מוח' ושתי הדעות אמת, דודאי מעיקר הדין אי"א לאסור אמדת חסידות ראוי לנהוג כן. ו**הכה"ח** (אות קכ) ו**הואל"צ** (ח"ב פכ"ה הגה ה) ס"ל לחומרא **כהשו"ע**.

ולדעת המקילין מותר ללמוד ספר של עניני חול כגון רפואה וכדו' לצורך מבחן. ואם משום איסור הכנה נראה דאין לחוש כי אין משום הכנה דבר שיש לו תועלת בשבת עצמה וכן הוא בניד' שמרבה ידיעות וחכמה. ומי"מ לא יאמר בפיו שלומד לצורך חול.

כמבואר **במ"ב** (סי' רצ ס"ק ד). וע"י בזה **בשמעתא עמיקתא גליונות ר"ס** והרע"א. וכן נקט **הגרש"א זצ"ל** (ש"ש פכ"ה הגה ה, רר וקסח).

ג. אגרות שלום – קריאת דברים שיש בהם צורך הגוף

וע"י **בתוס'** (שבת קטו: ד"ה כו"ש) שלמדו **מרש"י** הנ"ל שכתב שאגרות השלוחות כו' בכלל שטרי הדיוטות, שאף קריאת אגרות שלום אסורה. וכ"כ **הרשב"א** (שם) בדעת רש"י. ויוצא דאף לרש"י אסור אף באגרות שאינן עוסקות במשא ומתן. ועיי"ש **בתוס'** שתמו ע"י דאין נהגו העולם לקרות בכתבים אגרות השלוחים ממקום למקום והרי איש משום הדיוטות, ויתרצו בשם ר"י דלא קרי שטרי הדיוטות אלא שטרי חובות וכיוצ"ב, אבל אגרות שרי דפעמים יש בהם פק"ן, ואפי' יודע שאין בו פק"ן מותר **ר"י** כיון דא"צ למה שכתוב בהם ואם אינו יודע שמה יש בהם צורך גדול או פק"ן שריר, ע"כ.

וע"י **ברא"ש** (שם) שכתב דמדאסרינן כתב שמהלך תחת הצורה ותחת הדיוקנאות שאין בהן צורך כלל (א.ה. אע"פ שאין בהם משום מקח וממכר) ואסרינן משום שמא יקרא בשטרי הדיוטות ה"ה אגרות השות. ו**הר"ן** (שבת סד: ד"ה תנו) כת' **שהרמב"ן** (קנא. ד"ה הא) מילק. ועיי"ש (שבת קטו: ד"ה והלכתא) שכת' דאסור. וכת' **הרשב"א** (ח"א סי' שמו) דהמיקל **כהרמב"ן** אין בידינו לדחות אותו. ו**הטור** (סי' ש' סעי' יג) כת' על סבת המתירין דהתירו כי טעם יש בהן צורך הגוף, דאין הטעם מספיק. ונר' כוונתו דלעולם לצרכי הגוף שרי אלא שמטעם שמה יש בהם מיתרי הגוף אינו טעם מספיק להחיר למק"ל.

וע"י **בשו"ע** (סעי' יג) שפסק לאסור לקרוא אגרות שלום. וביאר **הט"ז** (סי' יא) דהאוסרים ס"ל שהם בכלל שטרי הדיוטות דאסיר משום דבר דבר, ובתירים ס"ל דהאיסור הוא משום שמא ימחקו באגרות שלומים לא שייך לאסור. ו**הפמ"ג** הקשה על הט"ז דלא שייך בזה משום דבר דבר, כי כל דבר איסור שאפשר לעשות בהיתור מותר לומר בשבת, כגון אלך לדרך שחוף לתחום כיוון שאפשר לעשות בורגנים מער"ש, כל שכן לקרות אגרות שלום. וע"י **בביאורי הגר"א** (אות ג) שכת' דהאוסרים ס"ל דלא פלוג רבנן. ומי"מ ע"י **בשו"ע** (סעי' יד) שפסק דאם אינו יודע מה כתוב בה, מותר לקראתם ולא יקרא בפיו אלא עינין בה. וכתב **המ"ב** (סי' מד) דשרי כה"ג שמה יש בה דבר שהוא צורך הגוף, והנה אף דיש שאוסרים גם באופן זה סמך השו"ע להקל באופן שלא יקרא רק עינין בלבד דבכה"ג ג"כ יש מתירים בשטרי הדיוטות, ע"כ. ויוצא שקריאת דברים שיש בהם משום צורכי הגוף לכוי"ש אין איסור.

וע"כ נראה שמותר לקרוא רשימת רכיבים של דבר מאכל ע"מ לבדוק אם הוא מויק לגוף וכדו'. וע"י **בשיטה להר"ן** (קמט. ד"ה גמרא) שמבואר שדברים שיש בהם תועלת וצורך יו"ט שרי.

ד. קריאת שטרי הדיוטות בהרהור

ובהגה"מ (דפוס קושטא פ"ו ה"ם) כת' בשם **האור זרוע** (ח"ב הלכות יו"ט סי' שנה) שמותר לעיין בכתבים, דדיבור אסור הרהור מותר. וכן נקט **המהד"כ** (שבת סי' רנד). וכן הביא **הרא"ש** (שבת פכ"ג סי' א') בשם **ה"ר יונה** וכת' דמסתבר לן דעיני נמי אסור דתניא **בתוספתא** (שבת פ"ה ה"א) כתב שתחת הצורה ודיוקנאות אסור "להסתכל" בה בשבת, ע"כ. וגם **בשביל הלקט** (סי' קכב וביצה סי' תרסה) כתב בשם **ה"ר בנימין** שאסר לפי שא"א שלא ישא ויתן בעניני האגרות. ו**השו"ע** (סעי' ג) פסק לאסור בזה. וכן הוא **ברמ"א** (סעי' יג). וע"י לעיל אות ג' דמצרפינן דעת המקילין. וכת' **הלבוש** (אות יג) דאסור כי אי"א שלא ישא ויתן בעניני השטרות ואסור משום ממצוא חפצך. ו**הגר"ז** (אות כא) דאסור כי ניכר לכל שמהרהר בחפצים האסורים הכתובים בשטר. ו**הפמ"ג** (ח"א סי' יט) ו**הלבו"ש** (על פי סעי' יג) כת' כהלבוש. ו**הערוה"ש** (אות ג) כת' דבכה"ג אסור מטעם שמא ימחקו כשיראה איזה טעות. ו**המ"ב** (סי' ג) ו**הכה"ח** (אות ז) פסקו כטעם הלבוש. ו**מהשו"ע** הנ"ל שלא התיר לכת' לעיין באגרות שלומים אע"פ שאין בהם משום ודבר דבר (ע"י לעיל) רק בצירוף המקילין שממע לבוא לדאוורים אע"פ שאם יבוא לשאת ולתת לא יבואו לדי' איסור הנ"ל אלא גרע פלוג רבנן. ומי"מ ע"י

באג"מ (או"ח ח"ה סי' כב) שכת' דהטעם דאסור בהרהור כי אכתי חיי' לשמא ימחקו (אבל במקום דהחשש הוא משום ודבר ודבר מותר), וע"כ היכן דאין לחוש לשמא ימחקו שרי.

ה. כתב תחת תמונה

ואיתא **בשבת** (קמט.) כתב המהלך תחת הצורה אסור לקרות בשבת. ופרש"י כגון ב"א המציירים בכותל חיות משונות, או דיוקנות של ב"א של מעשים, כגון מלחמת דוד וגלית, וכתובין תחתיה זו צורת חיה פלוגית, וזו דיוקנית פלוגי ופלוגית. ו**המאירי** (שם) כת' שכותבין תחתיהם ביאור כדי שיבינו הרואים ענין הצורות. ו**ההגה"מ** (פכ"ג אות כ) כת' בשם **הערוך** שהוא כתב שתחת צורת אדם המצויירת בכותל פירוש אחר מצויירין כיצד נעקד יצחק ושאר מעשים. והביאו **העולת שבת** (סי' יח) ו**הא"ר** (אות לו).

בטעם האיסור כתב רש"י שמהו משום **שמא יקרא בשטרי הדיוטות**. וכ"כ **הרא"ש** (שם). ו**הר"ח** (שם) כתב דהיינו כי לא **גרע** משטרי הדיוטות דהוא בשבת. וכ"כ **המאירי** (שם). וכן פסק **השו"ע** (סעי' טו) דאסור לקרות כתב שתחת הצורות. וע"י **בב"י** (שם) שהביא בשם רש"י דאסור משום "דהוי שטרי הדיוטות". ו**הא"ר** (אות לו) תמה עליו שחיר רש"י תי' דהוי גזרה שמא כו'. ו**בסמ"ק** (שם) ו**בר"ן** (סג:) כתבו טעם דשמא ימחקו, ולפ"ז בחקיקה שוקעת אף בוויולון מותר (אבל בכותל בלא"ה שרי כי לא מיחלף בשטראן), ע"כ. וע"י **בפמ"ג** (ח"א סי' כא). ו**המ"ב** (סי' ג) הביא דהוא משום גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות, ע"כ. ומבואר דלולי גזרה זו כתב שמתחת הצורה היה מותר דאל"ה תיפוק ליה דאסור ככל שטרי הדיוטות, ושמה הטעם כי הוי דבר מועט בלבד, (ע"י במהרש"א שם דהכא מייירי דבר מועט), וכן יוצא מדברי **המ"א** דלהלן אות ו'.

ומי"מ י"ל דכתב מתחת לצורה אינו חמור משאר שטרי הדיוטות וע"כ במקום שהותרו כגון לצורך לימוד תורה וכדו' שרי. וכן נראה מדברי **הרשב"א** שכתב שמותר להביט באצטרול"ב בשבת משום דהוי כא' מספרי החכמה, אע"פ שאין זה אלא כתמונה שכתב הולך תחתיה. וכן פסק **הגרש"א זצ"ל** (הלכות שבת בשבת ח"ד פכ"ג הגה יז). וא"כ ספרי "קומיקס" שיש ציורים עם כתב, אין לאוסרם עכ"פ אין יש בהם מסר מוסרי וכדו'. וכתב בלא"כ י"ל שקומיקס אינם בכלל כתב ההולך מתחת הצורה כי הכתב לא בא לבאר את הציור אלא הציור בא להמחיש את הכתב. אלא דמ"מ אכתי יש לאוסרם משום דלא גרע מספרי מלחמות דאסור כמבואר להלן (א"כ אם יש בהם מסר מוסרי וכדו' דשרי).

פניני הלכה

מי שאין לו מים לנט"י

של שחרית כיצד ינהג

א. אמרינן **בברכות** (ס:) כי מתער אומר אלקי נשמה שנתת בי טהורה היא וכו', כי משי ידיה לימא ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים.

וכתב **הרא"ש** (שם סי' כ"ג) לפי שידיו של אדם עסקניות הם ואי"א שלא יגע בבשר המטונף בלילה, תקנו ברכה קודם שיקרא ק"ש ויתפלל. וראוי היה לברך על נקיות ידים, אלא על שם שתקנו בנטילת ידים לאכילה לברך על נטילת ידים, לפי שצריך ליטול מן הכלי והכלי שמו נטלא בלשון הגמרא, לכך תקנו נמי לברך על נטילת ידים.

אולם **הרשב"א** (ח"א סי' ק"ט) נשאל למה תקנו ברכה על נטילת ידים בשחרית. והשיב דכך נהגו בכל מקום לברך בשחרית על נטילת ידים ומקפידים בכל תנאי נטילה כבעשת השעודה, ואני לא מצאתי בשום מקום דבר ברור שיצטרך אדם ליטול ידיו שחרית, דאי משום שיבתא ובת מלך די ברחיצה וכו', ואי משום תפלה וק"ש די או ברחיצה או בנקיון עפר וצורות וכו', אלא שיש לי קצת ראייה לחיוב הנטילה בכלי בשחר וכו', ואם תשאל מאי שנה תפלת שחרית מתפלת מנחה וערבית י"ל לפי שבשחר אנו נעשים כבריה חדשה דכתבי' (נאכה כי כ"ג) חדשים לבקרים רבה אמונתך, צריכים אנו להודות לו ויתברך על שבראנו לכבודו לשרתו ולברך בשמו, ועל דבר זה תקנו בשחר כל אותן הברכות שאנו מברכים בכל בוקר ובוקר, ולפכ"כ אנו צריכים להתקדש בקדושתו וליטול ידיו מן הכלי כחך שקדש ידיו מן הכיור הקודם עבודתו.

ולדינא כתב **בשו"ע** (סי' ד' ס"ד) דאסור להקפיד בנטילת ידים שחרית בכל הדברים המעכבים בנטילת ידים לסעודה. וכתב שם **הרמ"א** - מיהו אינו מעכב לא על לולא כח גברא ועל דברים הפוסלים בנטילת הסעודה.

וביאר **המג"א** (סי' ו') דהיינו דהיכא דאפשר טוב להקפיד, אבל היכא דאי"א לו בעי"א אין מעכב. ובסי"ק י' כתב דאף מברך על הנטילה **עיי"ש בפמ"ג** (ח"א סי' ק"ד). וכן הכרעת **המשנ"ב** (ט"ז) דבדיעבד לענין הברכה יוכל לברך על נטילת ידים.

אולם **המור קציעה** (על סי' ד') כתב דמתשובת הרשב"א משמע דלמאן דבעי נטילת ידים בשחרית, נטילה מעליא קבעי, וכל הדברים המעכבים בנט"י דסעודה כגון כלי וכח גברא ומים פסולין, פוסלין בה. ודלא כמ"ש בהגיה. (ומה שנרשם מראי מקום על דברי ההג"ה מתשובת הרשב"א, ליתא למסקנת דבריו שם). וא"כ יש כאן חשש ברכה לבטלה כשאין הנטילה הגונה בכל דקדוקי חז"ל במעשה הנטילה, ואין לברך עליה.

ואכן מצינו **במחבר** (שם סי"א) לענין מים הפסולים לנטילת ידים לסעודה, דכתב דכשרים לנטילת ידים לתפלה, מיהו יש מי שאומר דלא מברך עלייהו. ע"כ. ויש מקום לומר דהיי"ל לענין שאר דברים המעכבים בסעודה כגון לולא וכח גברא [אך לענין מוכרח, יעויין בבה"ל בס"ז ד"ה ושאר הדברים וכו'].

וכן הכרעת **הכה"ח** (לגרי"ח סופר זצ"ל - סי' ד' ס"ק י' וסי"ק כ"ה) שלא לברך ככה"ג שנוטל ממים הפסולים לנטילת ידים לסעודה או שנוטל ללא כלי או ללא כח גברא. דקיי"ל סב"ל אפי' נגד מרן ואפי' כנגד הרוב עיי"ש.

[אבל **המשנ"ב** (שם סי' ו') נקט בביאור דברי המחבר בס"א "דלא מברך עלייהו", דבדברי האחרונים פ"מ דר"ל דלא יברך על נטילת ידים אבל מברך על נקיות ידים. ועיי"ש **במ"א** (סי' ה') דכתב דאפשר דהמחבר מייירי ככה"ג שאין רוצה להתפלל עתה, עיי"ש **במה"ש** מ"ש בביאור דבריו].

ב. וכתב עוד **הרא"ש** (שם) - ונראה שאם אין לו מים ומנקה ידיו בצרור ועפר, שמברך על נקיות ידים, דחיבי אדם לנקות ידיו בשעת התפלה כדאמר לעיל (טו) דכתבי' ארצין ביישן כפי. וכדבריו פסקו **הטור והשו"ע** (סי' ד' ס"ב). [אלא דהוסיף המחבר דיעויל לתפילה אבל לא להעביר רוח רעה שעליהן. ונפקי"מ דאם יזדמנו לו אח"כ מים יחזור ויטול בלא ברכה].

והמ"א (סי' כ"ה) תמה על דברי המחבר דהא בס"ס קני"ט פסק דלעולם מברך על נטילת ידים, וכן משמע בתשובת הרשב"א סי' קצ"א ובס"מ תשי"ד עיי"ש, דעיקר הציווי ליטול מן הכלי, ולפכ"כ אין אנו מברכין על נטילת ידים לתפלת נטילת מים וכו' בנקיון עפר, וא"כ למה פסק כאן לברך על נקיות ידים.

זו וני שאין בו ספור דברים

ועני **במ"א** (סיי שבכ ס'ק ה) שהביא **מתשובת הרא"ש** (כלל כב אות ז) שכתב בענין מה שנוהגים הסוחרים שכותבים מערי"ש רשימת הקונים ואת הסכום שכל א' שילם, ובשבת כשלוךח היין עושה סימן לפי הכמות של היין שלקח, ואסר הרא"ש לעשות כן משום קריאת שטרי הדיוטות. וכתב **המ"א** דמבואר מדבריו דאם היה כתוב רק שמות הקונים בלא סכום המעות מותר לקרואו דלא מקרי שטרי הדיוטות אלא שטר שכתוב בו איזהו סעק. וכן פסק **המ"ב** (ס"ק ט). [והטעם שלא התיר משום שהיין הוא בכלל צורך הגוף דשרי כמבואר לעיל היינו כי קריאת המוכר אלא אלא לצורך עצמו שיוכל לגבות במוצי"ש].

אלא דעיי **בא"ר** (סיי טז אות לא) שנתמה על המ"א דלא עדיף זה מכתב שתחת הצורה, עיי"כ. והעירוני דעיי"כ צ"ל דס"ל להמ"א דשאני האי דכתב מתחת הצורה שעייי הכתב המבאר את התמונה יש כאן סיפור דברים כמו בהא דמלחמת דוד וגלית וכדו', ועיי"כ יש בו איסור כמו בסיפורי מלחמות וכדו' ממבואר סעק. משא"כ בכתב בעלמא שאין בו סיפור דברים ולא עיניי בהא ומתן. וכן משמע **מהערוך** הנ"ל בפיורש השני. ובדרך זה כתב **במגילת ספר** (סיי עז). ולפי"ז דלמנוה של ברנים ישיש שיש מהא כיתוב של השם של הרב דשרי לקרותו כי עיי' בהכיתוב אין כאן סיפר דברים. ועיי' **באול"צ** (ח"ב פכ"ו אות ג). וכדו' נראה דאף בזמננו באר"יי שמות של רחובות, רכיבים של מאכל וכדו' שרי (אף ללא הטעם דצרכי הגוף) כיון שאין כאן סיפור דברים ולא משום מקח ומקח.

ז. ספרי מלהמותר בבלשון קודש

וכתבו **התוס'** (שבת קטו : ד"ה וי"ש) דאותן מלחמות הכתובות בלשון לעז נר' לר"יי דאסור לליין בהם, דלא גרע מכתב שתחת הצורה, ואפי' בחול לא ידע ר"יי מי השרי דהוילי מושב לצים. ועיי' **בשו"ע** (ע"ש) שאסר לקרות ספרי מלחמות.

אלא דכתי' **הדרכ"מ** (אות ט) שהיה לדקדק **מהתוס'** דלא נאסר לקרות בשטרי הדיוטות אלא כשכתובים בלשון לעי"ז אבל בלה"ק שרי, דהלשון בעצמו יש בו קדושה ולומד ממנו דברי תורה, אבל לא נראה כן מהפוסקים דאסרו לקרות בספרי חיצוניות לעי"ג דמסתמא הם כתובים בלה"ק. מיהו נר' דמאחר דאינו אסור דרבנן יש לסמוך אדקדוק דברי התוס'. ולכן נוהגין ג"כ לקרות בשטרי החכמה שבשבת, עיי"כ. וכן פסק **הרמ"א** (סיי טע"ז) וכתב שו' נהגו. וכת' **המ"א** (ס"ק כד) **והמ"ב** (ס"ק סג) כי הלשון בעצמו יש בו קדושה ולומד ממנו דת' ותי' עינייש שמי"מ שטרי חובות והשבונות גם להרמ"א אסרו). ולפי"ז נראה דאף בזמננו באר"יי שרגילין בלשון זה אכתי שרי כי יש ללמוד ממנו. אלא דעיי' **בערוה"ש** (אות ז) שכתב טעם אחר להקל, כי שטרי הדיוטית אין נכתבים בלה"ק. ולפי טעמו בזמננו לכאוי' יש להחמיר. וכן דעת **הגרנ"ק זצ"ל** (אגיל משולש פ"ז הגה קלס).

אלא דעיי' **בב"ח** (ססיי טז) שכת' ע' דברי הדרכ"מ **דתוס'** הנ"ל לא באו אלא להורות מקום האיסור, והוא דדוקא אותן מלחמות של מלכי האומות זה עם זה שחיברו האומות בלשון לעי"ז הוא דאסור אפי' אם הם כתובים ענה בלה"ק, אבל ספר יוסיפון וכיוצא"ב דיש ללמוד כמה דברי מוסר ויר"ש אפי' אם הם בלשון לעז מותר, עיי"כ. וכן **הט"ז** (ס"ק ט) כתב דאינה הוכחה מתוס', ומש"כ הדרכ"מ שהלשון בעצמו שיש בו קדושה אינו נכון שהרי מותר לדבר במרחץ בלה"ק, עיי"כ.

והמ"א (ס"ק כד) הביא **שהשל"ה** (ש' האותיות קדושה) אוסר ושכן משמע **באגודה** (שבת אות קלו), עיי"כ. וכן הוא **בבאר שבע** (באר מים חיים אות ז) הובא **ברע"א** (על מ"א ס"קכד) **ובמנו"ק** (סיי טז). והכרעת **הא"ר** (אות מא) דיר"ש שחמיר. **והמ"ב** (ס"ק סד) פסק להחמיר. וכן דעת **הכה"ח** (אות קיז). **והערוה"ש** (אות ז) כתב דאותם שמתענגים בן מותרים לקרותם.

ח. במקום עונג

כתי' **הסמ"ק** (ססיי רפא) כתוב וקראת לשבת עונג, ועל כן אל ירוץ בשביל חפציו להרויח, אבל לדבר מצוה מותר. ונ"ל כי בחורים המתענגים בריצתם, מותר שאינם רוצים להרויח, וכן לראות כל דבר שמתענגים בו לראותו, עיי"כ. וכ"כ **הטשו"ע** (סיי שא סע"ב).

ובגאי **המ"א** (ס"ק ז) דמש"כ וכן לראות - פי' אעי"פ שאסור לראות דיוקנאות מ"מ אם הראיה עונג לו מותר לראות. וכת' **הפמ"ג** (שם ס"ק ג וס"ק ז) דכל מה שאסרו כבעין זה בשבת לחוד אם הוא עונג לו שרי, ותענוג הקריאה בזה שאם לא יקרא לא ידע מה היא הצורה. ומבואר שהבין **מהמ"א** שמותר אף לקרוא את הכתב. וכן מצינו **ביעב"ץ** (ח"א ס"י קסג) שכת' בענין קריאת עיתונים דפשיטא דעדיפי קריאת דפיס הללו מסיפורי מלחמות שהתירו לבני"א שמתענגין דהא הכא דאיכא תרתי עונג צורך קרוב, עיי"כ. ואם קורא לצורך אחרים המתענגים בזה. עיי' **במ"ב** (שם ס"ק ט) שכת' בענין האיסור של ודבר דבר שבמקום עונג שרי כמו שלמד **התרוה"א** (סיי טא הובא ברמ"א ריש סימ' טז) **מהסמ"ק הנ"ל**, **דאם הוא מתענג** במה שהם מתענגים שרי. ואי"כ ל"ה דהיי"ב בני"ד.

אלא דעיי' **בחמד משה** (סיי שא ס"ק ב) שכת' שדברי המ"א דחוקים, דאם אסור להסתכל מהיכי יתתי שיהיה מותר משום תענוג. **והמאמ"ר** (שם ס"ק ב) כתי' שהמ"א תמה כי לא אסרו אלא לקרות הכתב שתחת הצורות והיא תקנה שלא הותרה מכללה, עיי"כ.

והגר"ז (שם קו"א אות ב) כתי' דעיי"כ המ"א מתכוון להתיר קריאת הכתב, דמכי יתתי לאסור להסתכל בצורה בשבת, והקשה דהיכי שרי משום עונג שבת להתיר דבר האסור משום גזרה דשמא יקרא בשטרי הדיוטות, דעד כאן לא התירו משום עונג אלא דברים שאיסורם הוא משום דרך חול, כגון שלא יהא דיבורך והילוכך בשבת כבחול (עיי' **ברמ"א** רסיי ש"ז), דכשמתענג בהם יש כאן ענין עונג שבת, אבל האיסורים היוצאים מהפס' דאם תשיב כו' פשיטא, דלא דחיין להו משום מצות עונג, וכי"ש להרמב"ם דס"ל בשטרי הדיוטות שמא ימחוק, עיי"כ. וכן נקטו להחמיר **הערוה"ש** (אות יו ס"י שא אות מד) **והשעה"צ** (סיי שא אות ז).

ט. כשאין השש שמא ימחק

ותנן **בשבת** (קמ"ג:) מונה אדם את אורחיו ואת פרפרותיו מפיו אבל לא מן הכתב. ואמרו **בגמ'** מאי טעמא רב ביבי אמר גזירה שמא ימחוק, אביי אמר גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות. ונח' הפוסקים איך קיי"ל. **והמ"ב** (ס"ק מז) הביא שני הטעמים.

ובדו' **הב"ח** (שם) דלהטעם דשמא ימחוק אין איסור למנות את האורחים מתוך הכתב אלא לבחי"ב, אבל לא לשמש כיון שאין בידי המלחוק, אבל לטעמא דשמא יקרא בשטרי הדיוטות אסור אף לשמש, ועל כן מה שנוהגין שהשמש קורא לטעודה מתוך הכתב הוא איסור גמור. אולם **המ"א** (סיי טו וסיי שבכ ס"ק ה) כתי' שמהנך ישראל תורה, דהא תשובות של מצוה שרי (סיי ש"ו) ואי"כ הכא דהיא גופה גזירה אטו שטרי חשבונות דשרי. **והט"ז** (ס"ק יא) כתי' ליישב המנהג דס"ל כהרמב"ם דהגזרה היא משום שמא ימחוק ובכחי"ג ליכא למיחש. וכיון שיש להם על מי לסמוך לא מוחין וכני"ל אות ג', יש הרשב"א. **והמ"ב** (ס"ק מז) כתי' שנוהגים שהשמש קורא מתוך הכתב כי לשמא ימחוק ליכא למיחש, ושכפ הטעודה היא של מצוה יש להקל כי הוי בכלל חפצי שמים דשרי. ולפי"ז לכאוי' י"ל דהיכן דבר חייב שיבוא למחוק כגון מודפס ואין הכתב מוחיק או שהספר אינו שלו ליכא איסור לדעת הסוברים שאיסור שטרי הדיוטות הוא משום גזרת שמא ימחוק כמ"ש הרמב"ם הנ"ל **שלא יהא כדרך חול ויבא למחוק**. וכן יוצא **מהשו"ע** (סעי' יג) **והמ"ב** (ס"ק ט). וכן נר' **מהט"ז** דלעיל אות ג' (ואין לדחות דהכא גזרת שלא ימנה אדם את אורחיו כו' גזרה אחרת היא שרי **ברמב"ם** (כפ"י ה"יט) משמע דגזרה זו בכלל גזרת איסור קריאת שטרי הדיוטות. וכן משמע **מהא"ר** (אות לו), ועיי' **בפמ"ג** (א"י ס"ק כא) דלסברת רש"יי היכן שהגזרה היא משום שטרי הדיוטות אסור בכל גוונא. ושבו העירוני שכן דעת **הגר"ש** **זצ"ל** (מקרא קודש פ"ב ע"ב כה) ואפשר להקל בקריאת ספרים ר' לאוסרם מטעם שמא ימחוק בדברים המודפסים לא מצוי שמוחק. ודעתו דאף לא גזרו מטעם שמתחלף בשטרי מו"מ כסברת **הרא"ש** הנ"ל דהואיל ויש לו הנאה בקריאתם לא גזרו כסברת האחרונים, עיי"כ.

י. ספר כו"ד

והנה **בשטרי אפרים** (שער י סעי' לב) כתי' שבמקום טרחא דצבורא מותר לגבאי לקרות את השמות לצורך הזכרת נשמות מתוך הכתב, ומ"מ טוב לרשום השמות בדף אחד הכרוך באיזה ספר ולא בנייר בפני"ע. ועיי"ש **בפתח שערים** (אות לו) דכיון שכתוב בספר לקביעות אין זה דומה לשטרות ולא מיחלף. וכן העירוני שהיא דעת **הגר"ש זצ"ל** (וכרוך דרוך יקרא עמי שמד אות ג' ואחרות שבת פכ"ב הגה רכ) דמותר כי על ספר לא גזרו ועיי' טעמו לעיל אות י'. ועיי' בלשון **היעב"ץ** (ח"א ס"י קסג). ואעי"פ שכתבו הפוסקים בלשון "ספרי מלחמות וכדו"י (ומשמע אסרו אף קריאה מתוך ספרים, יעו"י **ברש"י** (שבת ה : ד"ה קורא) שכת' דספריה של זמנך עשויים כמגילה.

מסקנא דרינא

א' אסרו חכמים לקרוא בשבת וביו"ט בשטרי הדיוטות דהיינו שטרות של מקח וממכר ועיניי משא ומתן. י"א שאסרו משום שנאמר "מצוא חפצך ודבר דברי". וי"א שהוא משום גזרה שמא ימחוק. ואיסור זה הוא אף עיי' קריאה בהרהור, ויש מקילים בזה. והעיקר כהמחמירים. **ב'** י"א שחכמים החמירו אף בקריאת שאר חכמות כגון רפואה וכדו', למעט לימוד התורה, דברי מוסר ויר"ש. וי"א שמותר לקרוא אף בשאר חכמות. ודעת השו"ע להחמיר וכן דעת פוסקי ספרד. ומנהג בני אשכנז להקל. ומי"מ יר"ש יחמיר. (ולדעת המקילין מותר ללמוד ספר לצורך מבחן בשאר חכמות ומי"מ לא יאמר בפה שלומד לצורך חול ויזהר שלא יבטל עצמו מחמת זה ממצות עונג שבת). ג' אסור לקרוא באגרות שלום, ואם אינו יודע מה שכתוב בהם מותר שמא יש איזה ידיעה חשובה שיש בה משום צרכי הגוף, ומי"מ לא יקראנה בפיו אלא יעיין ב'ז'. קריאת דברים שיש בהם משום צרכי הגוף מותרת. ועיי"כ נראה שמותר לקרוא רכיבים של דבר מאכל עי"מ בלדק אם הוא מאכל שאינו בריא לגוף. וכן כל כיוצא"ב. ה' י"א שאיסור הנ"ל לא נאמר אלא כשקורא בלשון לעי"ז אבל בלה"ק שרי שהלשון בעצמו יש בו קדושה ולומד ממנו דברי תורה. ונראה שהדין כן אף בזה"י. אלא שרוב הפוסקים דחו דעה זו. ו' י"א שאם מתענג בקריאה אין איסור בכל זה. ודעת רוב הפוסקים להחמיר. ז' י"א שבספר כרוך וכן בספר מודפס לא שייך גזרה הנ"ל. ועל כן נראה שיש מקום להקל בקריאת קומיקס וכדו' עכ"פ לילדים כיון שיש כמה צדדים להיתר (מתענג בזה, ספר כרוך, אינו בלשון לעי"ז ואין חשש שמא ימחוק וכן ההיתר דהרהור כשאינו קורא לאחרים). ולפי"ז יש ללמד זאת אף לגדולים הנוהגים להקל בזה. והיכן שיש בדבר מסר מוסרי בכל גוונא שרי.

והיי אהרן (גרי"א אלפמדי סי' ד- וציון לדבריו הבאר היטב ס"ק כ"ט) כתב לבאר דברי המחבר, דבסי' קני"ט לא פסק דלעולם מברך על נטילת ידים, אלא כתב דאם טבל ידיו אפי"ה צריך לברך על נטילת ידים, וכתב **הרשב"א** (סיי ק"י) שהטעם דבכלל מאתיים מנה [וזה ליי"ש במנקה ידיו במידי דמנקז]. ואפשר שגם הרא"ש יסבור כן דאם טבל יברך על נטילת ידים.

איבאר דהמעניין בדברי **הרשב"א** (חולין קז - ובתשובותיו ח"א סי' ק"צ וח"ו סי' תקל"ז) יראה דטעמו משום דאין לברך על טבילת ידים דהיכן צונו על טבילת ידים, אבל על נטילת ידים צונו ויש בכלל מאתיים מנה שמחמת חיוב הנטילה שצונו אנו מטבילין בה עכשיו את הידים.

ואי"כ עיקר טעמו אינו מחמת דבכלל מאתיים מנה, אלא דהיכן צונו לטבול את הידים [אלא דביאר דהיכא דטבל ידיו מיז לברך על נטילת ידים דהלא בכלל מאתיים מנה דבכלל טבילה נטילה]. ואי"כ שפיר תובן קושיית המג"א דאיך יברך על נקיות ידים והלא לא נצטוונו אלא על הנטילה.

וכן ביאר **במחצית השקל** שם דכוונת המג"א להקשות דכשם דהתם אינו מברך על טבילת ידים דהלא לא נצטוונו על הטבילה, אי"כ ה"ה הכא דעיקר הצווי היה ליטול מן הכלי ובמרכיב על נטילת ידים.

מיהו יש לבאר דברי השו"ע בפשטות, דשאני טבילת ידים דהא באמת לא נצטוונו להחמיר ולטבול ידיו, דבנטילה סגי, אלא דטבילה נמי מהני דבכלל מאתיים מנה. ואי"כ אין לו לברך על טבילת ידים אלא על נטילת ידים. ומש"כ בנטי"י של שחרית דנקטינן עיקר כסברת הרא"ש דעיקר חיובא משום נקיות, וכמ"ש הרא"ש שבהיא דראוי היה לברך על נקיות ידים, אלא דתקנו הברכה על נטילת ידים משום נטילה דשחרית. ועיי"כ שפיר הא דאם אין לו מים ליטול ידיו ומנכס במידי דמנקי מברך על נקיות ידים.

ולמעשה כתב **המשנ"ב** (סיי ט"ח) ד"א דגם בזה מברכין על נטילת ידים, ומי"מ כל האחרונים לא זזו מפסק השו"ע [דמברך על נקיות ידים].

אולם **הכה"ח** (סיי ד' ס"ק ק"י"ה) הביא דברי **הישועות יעקב** (אות ה') דחשש לדברי המג"א וכתב דאף אם לדין יש תשובה מ"מ לדינא מהראוי שלא יברך [כלל משום דסב"ל [דאי יברך על נקיות ידים, הא למאן דס"ל דצריך לברך על נטילת ידים נמצאת ברכתו לבטלה, ואי יברך על נטילת ידים הא למאן דס"ל דצריך לברך על נקיות ידים נמצאת ברכתו לבטלה].

העולה לדינא - א. מי שאין לו כלי ליטול ידיו ששחרית, יכול ליטול ידיו ללא כלי ולברך על נטילת ידים. אולם יש ליטול ידיו שכתבו שבכחי"ג יטול ידיו בלא ברכה. ב. מי שאין לו כלל מים לנטילת ידים וכיוצא"ב ויברך על נקיות ידים. אולם יש מפוסקי ספרד שכתבו דבכחי"ג לא יברך. [ומי"מ כאשר יזדמן לו מים יחזור ויטול ידיו בלא ברכה, כדי לסלק הרוח רעה השורה עליהם, דאינה מסתלקת ללא מים].

כפתב ע"י

הרה"ג שמעון פלזלי שליט"א

מור"ק הקהילה היהודית מעלה אדומים

פניני מוסר

עניני שבת קודש

קריאת התורה (ז)

הקדושה הנשפעת בקריאת התורה - "ואיתא בספח"ק בגודל קדושת הבעל קורא בעת קריאת התורה, וכמו שאיתא בזה במנוחה וקדושה, ובקדושת לוי יצ"ע. הספר תורה האותיות הכתובים בתורה הרי הוא דוגמא של מעלה, חלק אלוך' ממעל, האותיות של התורה הם הכלים למדות שלמטה, והלומד תורה מתוך ספר תורה הרי הוא מדבק עצמו בחלק אלוך', והוא בסוד אלקים, ומאיר עליו אותיות התורה על ידי מה שמביט בו, ומתחבר לעולמות העליונים, ומתחבר נפש בסוד שבה, ועל ידי כך נפש על כל השומעים הקדושה של הספר תורה". (שיחות התחזקות להרה"צ ר' צ.מ. זילברברג שליט"א, תשרי ע"מ תכא)

- "יוכתב עוד [המנוחה וקדושה] קדושת ספר תורה גדול כל כך, עד שבקריאת הבעל קורא מצא קדושה גדולה בדברי תורה היוצאים מפיו, עד נשכל השומעים מרגישים תוספת קדושה בפנשם, ובתנאי שאין מפסיק מחיצת עוונותיו, ואם אין האדם מרגיש הקדושה, ימלא כריסו בלימוד הגמרא, שילמד התורה חקי' בשב"ק קודם התפילה... ואז בשמעו קריאת התורה מהשיץ ירגיש בכל דיבור ודיבור תוספת קדושה". (שם)

נערך על ידי מו"ם "עבודת שבת קודש"

✉ **להצטרפות לרשימת התפוצה ללא עלות ניתן לשלוח בקשה לדוא"ל:** amikta@amikta.com.il

© **שמעתיא עמיקתא** – הגליון נתרם בעילום שם **להצלחת התורם ומשפחתו** – לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 052-767-0503